

LA FORTALESA IBÈRICA DEL CASOL DE PUIGCASTELLET (I) UNA APROXIMACIÓ ALS LÍMITS DEL TERRITORI AUSETÀ

per Mª Dolors MOLAS I FONT,
Montserrat de ROCAFIGUERA I ESPONA i
Imma MESTRES I SANTACREU

I. INTRODUCCIÓ

La referència més antiga de què disposem sobre el Casol de Puigcastellet es troba en un document de compra de la domus de Coll, on s'esmenta «el Castellet» com a confrontació d'aquesta propietat¹.

El nom de castellet que s'ha conservat fins avui dia, és contemplat en el diccionari de topònims com a «poblat dalt d'un turó». Al costat d'aquest ha perviscut el terme «el Casol», que té també un contingut semblant. Atesa la doble denominació popular, varem decidir unir els dos noms i designar l'assentament com al Casol de Puigcastellet. Evitàvem així, d'altra banda la confusió amb tants d'altres jaciments arqueològics anomenats Puig Castellet.

El jaciment fou descobert a la dècada dels anys 60, per un grup de persones relacionades amb el Museu Episcopal de Vic, dirigit pel Dr. Eduard Junyent, encapçalat pel Sr. Martí Cassany. Aquest grup inicià l'excavació de les cambres 5, 6, 7 i 8 i buidà tota la part davantera de la muralla.

Des de l'any 1982 s'hi realitzaven excavacions sistemàtiques portades a terme per un equip d'estudiants i llicenciats de la Universitat de Barcelona, dirigides per la Dra. M^a. Dolors Molas i Font, subvencionades pel Servei d'Arqueologia de la

---

1. PLADEVALL, A. (1973), *Comentari marginal a «Els Castells Catalans»* vol. IV, Barcelona, pàg. 1.048. «L'actual Mas Coll conserva una torre amb espitlleres. El prior Guillem, del Monestir canonical de Sant Llorenç del Munt, comprà la finca, el 1306, al cavaller Francesc de Sant Viceng, qui la posseïa per cessió que li'n féu Sibil·la del Coll, filla de Bernat de Montalegre i d'Agneta de Coll.»

Generalitat de Catalunya, i amb el suport de l'Institut d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Barcelona².

Aquest article presenta els resultats de l'excavació de les habitacions 9 i 10, realitzades durant les campanyes de 1982, 1983 i 1984, que componen la memòria dels treballs presentada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, el desembre de 1985.

L'estudi de l'assentament del Casol de Puigcastellet s'integra en un programa d'investigació sobre l'Ausetània, que té com a objectiu l'estudi de la formació del món ibèric a la comarca i la seva transformació sota l'impacte de l'imperialisme romà.

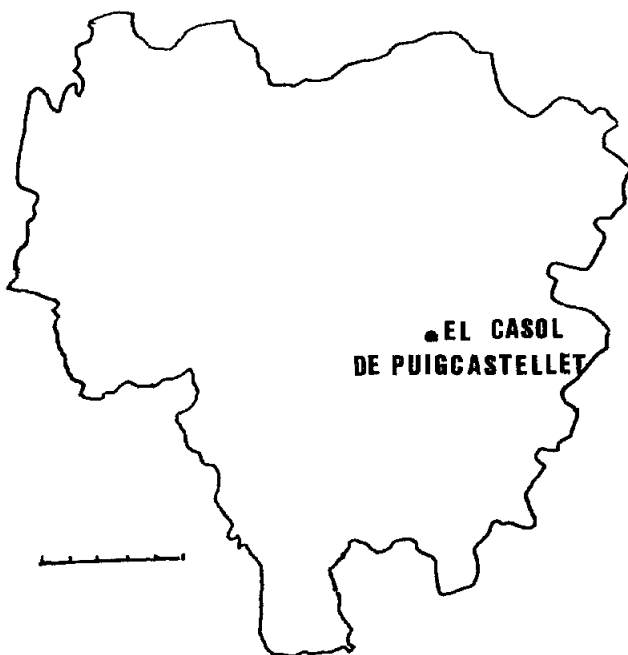

Fig. 1: situació del jaciment en el marc de la comarca d'Osona.

---

2. L'article parteix dels resultats de la memòria d'excavacions, presentada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya l'any 1985. Aquesta memòria ha estat possible gràcies a la col·laboració d'estudiants i llicenciats, i especialment a Mª Alba Erra, Fina Solà, Cesca Tió i Imma Vilamala. Agraïm també l'atenció que ens ha donat en tot moment la família Generó del Mas Arumí durant l'excavació.

II. ESTUDI DEL TERRITORI

Introducció geogràfica

El Casol de Puigcastellet és un assentament ibèric situat a 709 m. d'altitud, en un turó a la banda meridional del municipi de Folgueroles a la part Est de la Plana de Vic (fig. 1). És a 1,8 quilòmetres de Folgueroles i a 2 de Sant Julià de Vilatorrada, que en són les poblacions més properes. S'hi accedeix per la carretera comarcal de Folgueroles a Vilanova de Sau, per un camí rural a la banda de migdia del poble, i per un seguit de corriols que porten fins al cim. Actualment el turó boscos és flanquejat per dos masos per la banda de Llevant, el Mas d'en Coll i l'Arumí, que n'exploten el territori i el bosc. (Làm. I, 1)³.

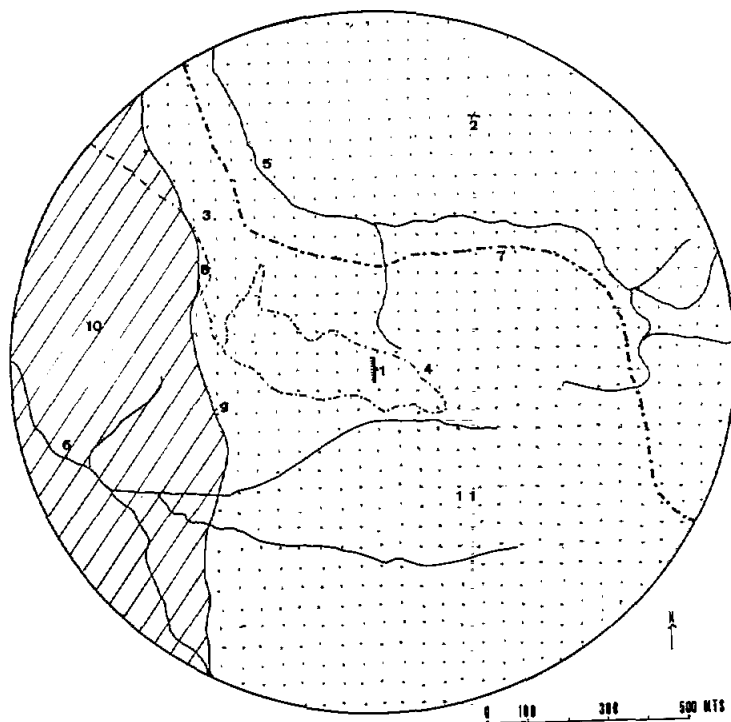

Fig. 2: L'entorn del jaciment: 1.- El Casol de Puigcastellet; 2.- Puig Estamper; 3.- Aflorament de ferro; 4.- Antiga pedrera; 5.- Torrent de Tavèrnoles; 6.- Torrent de Folgueroles; 7.- Camí ral; 8.- Mas d'en Coll; 9.- L'Arumí; 10.- Camps de conreu; 11.- Bosc.

3. L'elaboració d'aquest apartat parteix de l'estudi geogràfic previ, que Assumpta Vila elaborà per a la memòria corresponent.

L'entorn natural

El microespai que ocupa el Casol de Puigcastellet encarna els primers aturaments de la Plana vers el massís de les Guillerjies en la seva confluència amb el Montseny. Es tracta d'un turó de 715 m. d'altitud màxima format en la seva base pels materials eocènics que configuren la Plana de Vic i en les parts més elevades per grans blocs més durs. El procés d'erosió creixent i constatable any rera any a la base del turó tendeix a transformar-lo en un més dels turons-testimoni de la Plana. De tota manera, les seves vessants nord i sud encara configuren veritables cingles, i pel llevant configura encara una serralada. Així doncs, el turó on s'assenta el jaciment és un punt de transició entre la Plana i les Guillerjies.

Aquesta transició també és notable a través del clima i la vegetació de la zona. El clima de la Plana es pot definir a trets generals com a clima de muntanya mitjana, amb hiverns freds, estius molt calorosos i una humitat força elevada provocada per les pluges (uns 700 mm. anuals), i per la retenció de la humitat, que el fenomen d'inversió tèrmica provoca, en concentrar-se l'aire fred al fons de la Plana i escalfar-se a les capes superiors⁴. Al Casol de Puigcastellet, en tractar-se d'una zona més elevada, el clima és ja lleugerament menys extremat: sol haver-hi una menor concentració d'humitat i les boires hivernals rara vegada cobreixen el cim. La vegetació també reflecteix aquest pas cap a la muntanya, doncs juntament amb el bosc de roure martinenc (*Buxo-Quercetium pubescentis*), propi de la Plana s'hi mescla una població notable d'alzinar típic (*Quercus ilex*), propi de les zones mediterrànies més seques. La presència de pi roig (*Pinus Sylvestris*), actualment molt abundant, cal considerar-la al·lògena, d'aportació possiblement antròpica.

Així doncs el turó escollit pels ibers com a lloc d'assentament, configura a nivell físic una zona limítrof de la Plana de Vic, la qual, junt amb les vessants muntanyenques circumdants configura morfològicament una clara unitat territorial.

L'assentament i el territori

La situació geogràfica del Casol de Puigcastellet obeeix a unes particularitats que ens informen sobre la seva naturalesa i possible funcionalitat d'aquest assentament. Tot i que l'observació empírica del territori pateix de certes limitacions, sobretot pel fet que partim de dades actuals o molt recents, sí que ens permet establir prioritats i elaborar hipòtesis de treball, que podran ser contrastades a partir de les anàlisis pertinents.

1.- *Els recursos.* Si bé actualment al turó no hi ha fonts, la cartografia i fins i tot la memòria popular ens informen sobre la seva existència. Aquestes deus (fig. 2) conflueixen respectivament al Torrent de Folgueroles, que desemboca al Gurri, i al torrent de Tavèrnoles que ho fa al Ter pel nord-est. La mateixa orografia del terreny ens indica aquesta presència d'aigua, doncs alguns dels caminoids que actualment s'utilitzen per arribar al cim tenen una clara constitució de torrentera, i aquesta és la funció que aconsegueixen encara avui dia durant les pluges.

---

4. FONTSERÈ, E., (1926), *La anomalia tèrmica de la Plana de Vic*. Servei meteorològic de Catalunya. Memòries, vol. 1, núm. 1. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1937.

La proximitat de terres cultivables és un altre dels recursos a tenir en compte. El jaciment del Casol de Puigcastellet està assentat sobre la roca, però al base del turó, fruit segurament de l'erosió d'aquest presenta unes característiques idònies per al conreu, en una extensió de 2 qm². i es tenen notícies de l'explotació d'aquesta àrea des d'època medieval⁵. Que s'utilitzessin les feixes del turó com a terres de conreu, és poc probable per la poca potència de terra, però no se'n pot dir res sense un estudi exhaustiu de tot el turó i les anàlisis pertinents.

El bosc abarcaria segurament una extensió més àmplia de l'actual, ja que la tendència marcada és a una clara regressió des d'època medieval. Es tractaria d'un bosc típic de roures i alzines que proporcionaria els recursos suficients com a fusta pel consum i material de construcció, i també com a pasturatge pels animals del jaciment, molts d'ells espècies de pastura al bosc⁶. A més, tenim a 100 m. de l'assentament, la presència d'una pedrera, explotada amb continuïtat des del segle XVII, però amb possible explotació anterior, encara per contrastar, i la presència d'un aflorament de material fèrric, a la base nor-est del turó, documentada en superfície pel material de la zona⁷, les anàlisis del qual estan encara en curs.

Tots aquests elements es troben emmarcats a l'àrea d'1 km. a la rodona entorn del jaciment i ens mostren la seva condició òptima com a lloc d'habitatge pel que fa a la proximitat de recursos primaris potencials per a la subsistència. La resta d'elements necessaris per a viure es poden aconseguir per via de l'intercanvi i del comerç, i això ens ho garanteix el contacte entre els poblats i les vies de comunicació.

Accessibilitat i visibilitat.- La fortificació està situada a la part més elevada del turó. Actualment queda totalment encoberta des de fora per una vegetació de roures i alzines de gran alçada, que n'impedeixen tant la seva localització visual des de fora, com el control del territori des de dins. De tota manera, tant els perfils geogràfics (figs. 3, 4, 5), com la pròpia observació del terreny ens demostren la seva situació preminent sobre tot el seu territori, que permet controlar per la banda nord i de llevant, tota la part Est de la Plana de Vic, des de Sant Julià de Vilatorrada i les primeres estribacions del Montseny, fins a Vic, Roda de Ter i Folgueroles. A nivell de restes arqueològiques conegudes, aquest assentament mantenia visibilitat amb els de Savassona, l'Esquerda i el Puig Castellar com a més importants. La banda est de l'assentament, en canvi no presenta gens de visibilitat (fig. 3). Aquesta és precisament l'orientació que presenta de la muralla i la torre. Podem pensar doncs que aquestes estructures tan potents i que sembla que no tanquen, tindrien una funció de barrera defensiva destinada a pal·liar la manca de control del territori en aquesta direcció.

Segons l'observació del terreny, el camí d'accés a l'assentament seria similar a l'actual, que parteix del Mas d'en Coll i l'Arumí, per la banda de la plana, que

5. PLADEVALL, A., op. cit.

6. L'anàlisi de la fauna del jaciment la realitzà Manolo Millan. L'estudi corresponent a les habitacions 9 i 10 serà publicat en un número proper d'aquesta mateixa revista, juntament amb les anàlisis dels materials inorgànics.

7. MATA I PERELLÓ, J. M. (1982) *Els minerals de Catalunya*, vol. IV, pàg. 947. Tesi doctoral inèdita.

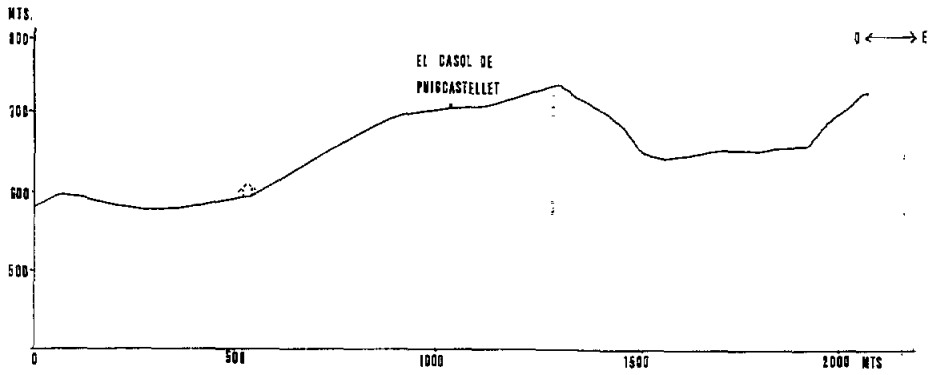

Fig. 3: Secció del territori W - E.

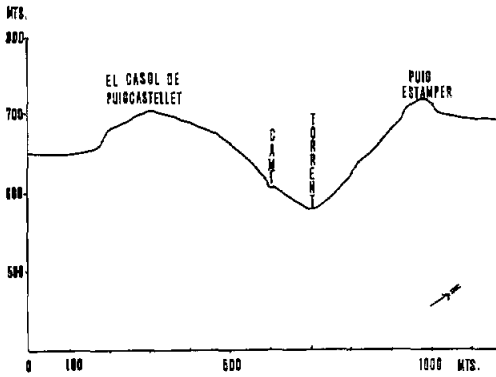

Fig. 4: Secció NE - SW.

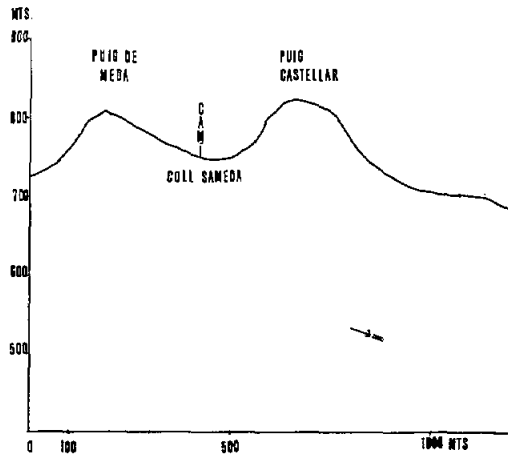

Fig. 5: Pas del camí ral entre el Puig Castellar i el Puig de St. Llorenç.

dóna la volta pel migdia arribant a la fortificació per la banda del davant de la muralla i la torre (fig. 2).

Però a més de l'accessibilitat al turó és potser més important destacar el paper d'aquesta àrea en l'accés a la Plana des del llevant. Pel Barranc de les Valls, a la cara nord del turó, a 700 m. en línia recta i a 610 m. d'altitud hi ha un camí, l'orientació del qual segueix el traçat de la carretera actual, que, seguint la vall del Ter per la banda meridional penetra cap a la Plana de Vic. El Casol de Puigcastellet i el Puig Estamper (fig. 4) constitueixen en un punt del recorregut una veritable paret per banda, que des del nivell superior permet controlar aquest camí. El fet que aquest sigui esmentat com a camí ral en la documentació medieval, i que aquest esquema de pas entre muntanyes es repeteix 2,6 kms. més a l'est, seguint el mateix camí, on es troba un altre assentament ibèric, el Puig Castellar (fig. 5), ens permet plantejar la hipòtesi de la seva funcionalitat vinculada al control d'aquesta via de penetració.

La verificació d'aquesta hipòtesi mitjançant la prospecció sistemàtica de l'àrea i una sèrie de sondeigs ens permetria definir l'assentament com a marca de territori i punt de control d'una via de penetració vers aquest.

III. LES ESTRUCTURES

El conjunt arquitectònic està format per un gran pany de paret —a manera de muralla— de 64,9 metres de llarg i 2,5 m. d'ample. A la cara Sud-est presenta una torre o contrafort rectangular atalussada per la part de davant, de 12,2 m. de llargària i 6,3 m. d'amplada, sense cap obertura lateral, la superfície de la qual està coberta per l'enderroc de les mateixes parets. Ara com ara és difícil saber amb exactitud si es tracta d'una torre massissa, tal com sembla indicar la inclinació en talús, o bé si el seu interior tenia alguna funcionalitat. Aquesta torre es construí adossada a la muralla.

A la banda nord-est s'obren deu cambres construïdes contemporàniament a la muralla, tal com ho demostren els encaixos entre les parets mitgeres i la muralla. L'amplada de les cambres oscil·la entre els 4,5 metres de la n. 3 i els 6 m. a la part de davant de la n. 9.

Quant a la llargada, només concixem amb exactitud la de la cambra n. 9, que és de quatre metres. Cal esperar la neteja i excavació de la resta del jaciment per saber de quina època són les parets construïdes davant les cambres 3, 4, 7 i 8. La paret davantera de la cambra n. 10 pertany a un moment posterior a la construcció del conjunt, com també sembla que ho és la de la cambra 3.

El conjunt està construït a base de lloses del país, planes, força regulars col·locades horitzontalment en sec. Alguns angles es reforcen amb lloses verticals. Les estructures s'assenten directament sobre la roca natural i en certs punts aquesta es retalla per tal d'encaixar-hi la filada de base. (lám. I, 2).

Les parets davanteres de les cambres, d'amplada menor, són formades per pedres més petites i de disposició menys acurada. Aquestes parets no encaixen amb els murs laterals de les cambres, la qual cosa indica que no formarien part de la unitat constructiva inicial.

A la paret de tancament de la cambra 9 es documentà, lleugerament retirada vers l'est, la llinda de l'entrada a l'àmbit. L'ingrés a la cambra 10 fou destruït per les arrels dels arbres de l'entorn.

No s'han trobat cap tipus de restes que ens documentin la coberta. Tanmateix, l'alçada dels arbres de la zona seria suficient per cobrir la superfície de cada habitació. El sostre es recolzaria únicament en els murs, atès que no s'ha trobat cap forat de pal ni altra estructura de sosteniment que ens indiqui un altre tipus de suport.

La imatge que fins fa poc teníem del conjunt arquitectònic del Casol de Puig-Castellet està canviant a mesura que avancen els treballs arqueològics. Últimament s'està posant en evidència l'existència d'estructures exteriors de les cambres n°. 1, 2 i 3, que de ben segur faran canviar la configuració de l'assentament per la banda Nord-est. Per aquest motiu, presentarem l'estudi de les estructures i la seva planimetria quan siguin visibles totalment.

IV. ELS ÀMBITS 9 i 10 (Làm. I)

L'àmbit 9 (lám. II,2)

Les estructures. A l'igual que succeeix a la resta de les cambres, el mur del fons de l'habitació n° 9 és el mateix pany de muralla que en aquest sector mesura 2,5 m. d'amplada. La paret lateral oest la separa de la cambra n° 10 i té 1,3 m. d'ampla; la paret lateral est la separa de la n° 8 i té 1,12 m. d'ampla.

La paret que tanca l'habitació per la part de davant, està construïda —com la resta del conjunt arquitectònic— per filades de lloses de pedra col·locades en sec. Es conserven entre cinc i sis filades, amb una alçada mitjana de 1,5 m. Mentre que les parets laterals formen una estructura encaixada en el pany de muralla, aquesta paret frontal està simplement adosada als murs laterals i medeix 0,9 m. d'ampla.

La porta està situada a 0,9 m. de la paret mitgera amb la cambra n° 8. La seva obertura és de 1,1 m. i la llinda està feta d'una filada de lloses de pedra. Aquesta porta va aparèixer totalment tapada per l'enderroc que s'ha deixat com a reforç. Aquesta paret de tancament s'assenta directament damunt el sòl geològic i és contemporani al moment de la construcció de la fortalesa.

L'estratigrafia. ESTRAT I. Estrat superficial format per l'enderroc de les parets de la mateixa cambra i també de la muralla. En ell hi van créixer un bon nombre d'arbres i bardisses, les arrels de les quals arribaven fins a l'estrat II. Cal destacar la presència de material arqueològic amb els dels nivells d'ocupació, entre els que destaca una arracada de bronze forrada de làmina d'or.

ESTRAT II. Format per una terra molt dura, compacta i homogènia, de color groc. L'inici de l'estrat presenta encara moltes lloses de l'enderroc, especialment en les quadrícules properes a les parets on, algunes vegades arriben fins a la base de l'estrat.

A l'alçada dels quadres D4 i E4 es va documentar l'obertura d'una fossa força regular, parcialment forrada de pedres, com el fons, i que travessant l'estrat III

arribava fins el sòl natural. Al seu interior van aparèixer uns fragments de ceràmica grisa de datació incerta.

Cal assenyalar la troballa d'una pedra semicircular que presenta una petita cavitat excavada en el seu centre d'uns 4 cms. de diàmetre, la qual mostra traces circulars d'ús; aquest element s'ha interpretat relacionat amb una estructura de tancament i haver servit per fixar i girar la barra vertical de la porta —en la seva part mòbil.

El conjunt del material arqueològic està format per ceràmica ibèrica modelada a torn, a mà, i en molta menor proporció, ceràmica de vernís negre produïda als tallers occidentals; així també, instruments lítics i altres que formaven part de l'ornamentació personal.

A la profunditat d'uns 1,75 m. i a l'alçada dels quadres C2 i C3 s'aprecia una zona de terres molt vermelloses amb algun carbonet que assenyala l'aparició de l'estrat següent, i, en concret, la part superior de la llar nº 1 de l'estrat d'ocupació més antic.

L'estrat II correspon a una utilització esporàdica de la cambra, situada cronològicament entre l'ocupació inicial i l'enrunament definitiu de la fortalesa, amb una funció, ara com ara, de difícil interpretació; de totes maneres, si bé el material arqueològic és molt escàs, pertany al mateix tipus que el que apareix a l'estrat III.

ESTRAT III. Format per una terra molt més compacta que la de l'estrat II. Ofereix una gran varietat de colors dins de la gamma dels marrons i dels vermells, causada per la degradació d'elements orgànics.

La base de l'estrat presenta una doble inclinació S-N, E-W, tot seguint el pendent natural del terreny que també afecta a l'estratigrafia de l'habitació estudiada a continuació a on l'estrat III apareix a uns 0,1 m. més de fondària.

A l'alçada dels quadres A, i l'estrat és gairebé inexistent, atès que ben aviat aflora la roca natural i el sauló, mentre que en els quadres E-F i 4-5 té una potència d'uns 0,3 m.

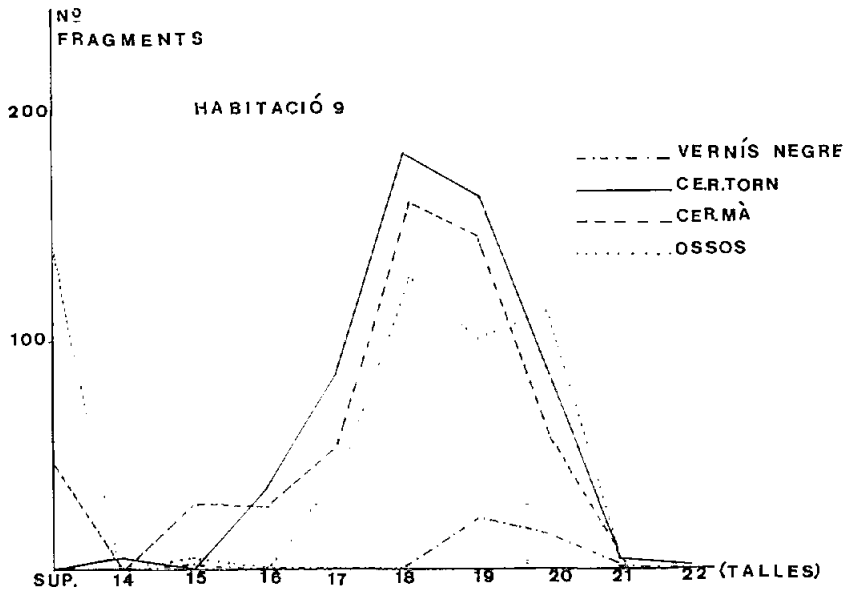
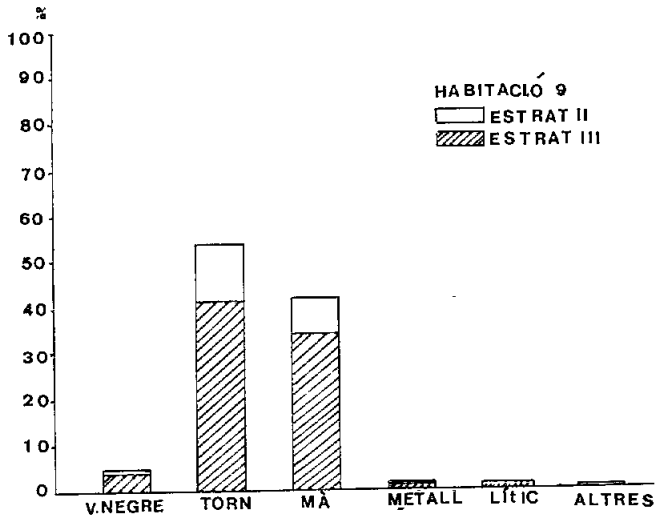
S'hi han documentat dues llars:

— Llar nº 1.— Situada en els quadres C-2 i C-3. Està formada per una cubeta excavada en el sauló que té 0,35 m. d'ample i 0,1 m. de profunditat, amb una potència total de 0,3 m. formant en superfície una gran taca allargada accentuada pel desprendiment de la llar que es produí en direcció a la porta. En aquest punt es troben associades a la llar quatre lloses disposades de manera regular. La cubeta va aparèixer totalment farcida de cendres.

— Llar nº 2.— Centrada en els quadres D-3 i E-3, s'assenta damunt el sòl natural. Té forma el·líptica amb un desprendiment vers l'oest. Està constituïda per terra cremada de color vermellós amb restes de carbonets i ossos, amb una potència total de 0,2 m.

ESTRAT IV. Estrat geològic format per la roca natural i el sauló que, tal com abans hem indicat, en aquesta zona té una doble inclinació S-N i E-W.

El material arqueològic. El material aparegut en els estrats arqueològics de la cambra nº 9 és qualitativament idèntic, mentre que la diferència és quantitativa (fig. 6).

El conjunt del material arqueològic està compost per ceràmica de vernís negre produïda en tallers occidentals, ceràmica comuna ibèrica modelada a torn, ceràmica modelada a mà, objectes lítics i d'os.

Cal destacar la presència d'una imitació indígena de dracma emporitana amb cap d'Aretussa i de dofí dins d'un cercle de punts a l'anvers, i un Pegàs en marxa, amb llegenda il·legible —sense significat— al revers. Aquesta moneda va aparèixer a l'estrat III, a l'alçada del quadre F-2. [Làm. III, 3-4]

També a l'estrat III s'hi van documentar una agulla de fíbula de bronze que conserva l'espiral, fíbula que devia tenir unes dimensions considerables atès que l'agulla té 0,5 cm. de diàmetre, [Fig. 19,1] una agulla de bronze [fig. 19,4]. Així també, una eina feta de banya de cèrvol que presenta a la seva base una perforació de secció quadrada i que possiblement fou utilitzada com arnès de cavall.

El material que apareix a l'estrat superficial es troba concentrat a les soques dels arbres, les arrels dels quals l'han fet pujar dels estrats inferiors. Cal destacar una petita arracada de bronze forrada amb làmina d'or que té forma de mitja lluna embotida. [fig. 19,5]

Les restes de fauna hi són presents en una notable quantitat com a deixalles culinàries, destacant les restes de nombroses espècies domèstiques, especialment bou, porc i gallina⁸.

Interpretació de l'àmbit nº 9. L'existència de dues llars de foc a l'estrat III, gairebé contemporànies, essent la nº 2 de més llarga utilització, associades ambdues, a) a una gran quantitat de restes culinàries pertanyents la majoria a ossos d'animals domèstics i en menor proporció salvatges, b) atuells de cuina i de «taula», c) instruments pel treball del camp i/o l'horta com destrals, guarniments d'animals, etc..., i d) a elements relacionats amb l'activitat del filar, indiquen que la funció de la cambra nº 9 era la de vivenda, en la qual es realitzaven activitats de naturalesa diferent, però totes elles de caire domèstic com cuinar, menjar, filar, emmagatzemar etc...

Creiem que, ara com ara, fora precipitat parlar d'àrees d'activitats diferenciades en el marc del mateix àmbit en base a la distribució i associació dels elements arqueològics i estructurals. Cal esperar l'excavació de totes les altres cambres a fi de poder comparar estadísticament les dades procedents de cadascuna d'elles. Aquest pressupost no es contradia amb el fet que plantejem que la poca quantitat de restes aparegudes a les zones corresponents als quadres A i I s'expliqui, a) pel doble pendent de l'estrat IV, la part més alta del qual es localitza precisament en aquests quadres, on la roca mare conforma la base del sòl d'ocupació de l'estrat III, b) o bé, plantejat com a hipòtesi, que aquesta zona correspongui a aquella on si acostumava a col·locar-hi els jaços per dormir.

A l'angle N-W de l'habitació hi ha una notable concentració de material que, per les seves característiques i distribució s'ha d'entendre com una àrea d'acumulació de deixalles.

---

8. Veure nota 6.

Finalment, en relació amb l'estrat III, la reduïda quantitat de material documentat davant la porta d'ingrés s'ha considerat no representativa atès que la presència d'una soca d'arbre dificultà l'excavació en aquests quadres i la correcta ubicació de les restes arqueològiques.

Les anàlisis de les mostres de terra de l'estrat II, —molt homogeni tant en color com en textura i sense restes de cap tipus de foc—, indiquen que la quantitat de fosfats, normalment associats a la presència de restes orgàniques característiques dels nivells d'ocupació humana, és significativament inferior a la de l'estrat III, si bé en base a la ceràmica pertany al mateix horitzó cultural.

A l'estrat II s'obrí una cubeta —potser una sitja— de forma circular no massa regular amb el fons recobert de lloses de pedra col·locades amb no massa cura que arriba fins el sòl natural.

Tots aquests elements s'han d'interpretar en el sentit que l'estrat II representa el darrer moment de la freqüentació del jaciment, que fou molt curt i durant el qual l'activitat humana a la cambra n° 9 era mínima. El total abandonament del lloc i l'enderroc de les estructures es van produir a continuació, conformant l'estrat I o superficial. Recordem que ni un sol fragment ceràmic datable al segle II a.C. ha estat trobat a l'habitació.

L'àmbit 10

Les estructures. A l'igual que les altres habitacions, el mur del fons està format pel pany de muralla; el mur lateral Est, de 1,1 m. d'amplada, el separa de la cambra n° 9, mentre que l'altre mur lateral, de 1,57 m. d'amplada és el mateix que delimita el conjunt arquitectònic per la banda de ponent.

La paret frontal no correspon al tancament original, atès que s'assenta per damunt del nivell d'ocupació més antic o estrat III. Es tracta d'una paret construïda amb lloses de pedra col·locades en sec, de disposició no massa acurada; se'n conserven tres filades. A l'estrem est hi ha una soca que dificulta la clara comprensió del parament per espai de 1,5 m., sector on es situa l'ingrés corresponent a l'estrat II.

L'excavació de la part davantera exterior de la cambra no s'ha pogut realitzar a causa de les tones de pedra i terra allà dipositades. Així doncs, desconeixem la superfície total de l'estructura corresponent a l'estrat III.

L'estratigrafia. ESTRAT I. Estrat superficial format per l'enderroc de la muralla i del mur que separa aquest àmbit del n° 9. En aquest estrat hi van créixer molts arbres i bardisses, les arrels dels quals arribaven fins a l'estrat II.

ESTRAT II. Compost per una terra molt dura, compacta i homogènia, de color groc. Gairebé estèril de material arqueològic. Les pedres de l'enderroc deixaren una forta empremta en la superfície de contacte entre aquest estrat i l'anterior. A l'alçada dels quadres F4 s'hi obrí una cubeta que arriba fins a l'estrat III. L'estrat presenta una certa inclinació en direcció E-O.

Associada a aquest estrat hi ha la part frontal abans descrita que segurament estaria relacionada amb la utilització de la cambra en un moment cronològic difícil de situar, però posterior a l'ocupació originària del recinte. Cal, però, tenir en

compte que l'escàs material arqueològic que hi va associat pertany al mateix tipus que defineix l'estrat III.

ESTRAT III. Format per una terra molt menys compacta que la de l'estrat anterior. Dins de la gamma dels marrons i dels vermells, la terra té una coloració molt variada a conseqüència de la descomposició d'elements orgànics. El material arqueològic està integrat per ceràmica modelada a mà i a torn d'època ibèrica i, en menor proporció, ceràmica de vernís negre; així com també restes de fauna i elements metàl·lics i lítics, entre d'altres.

Aquest estrat segueix el pendent natural del terreny, tot resultant un doble pendent N-S, amb una potència mitjana de 0,25 m. En els quadres A i I on el canvi d'estrat s'aprecia entre la talla 18 i 19, la potència mitjana és de 0,1 m., atès que aquest sector és el més alt on la roca natural aflora molt aviat. En els quadres F, especialment en els quadres F2 i F3, la potència és de 0,35-0,40 m., zona on l'inclinació del terreny és més pronunciada a causa de la proximitat de l'espadat. Cal assenyalar que en aquest sector els 20 cm. inferiors estan formats per una sorra groga-rogenca semblant al sauló, i que possiblement correspon a un reompliment a fi de contrarrestar el desnivell del sòl natural.

En aquest estrat s'han distingit dues llars:

— Llar nº 1.— Es tracta d'una estructura d'uns 0,80 m. de diàmetre formada per diferents capes de fragments de ceràmica modelada a torn. Està centrada als quadres D-E/2-3 i s'assenta directament damunt del sòl natural. Cal assenyalar que la llar fou confeccionada amb una acurada selecció de fragments regulars i informes, gairebé tots a torn (lám. II,1).

— Llar nº 2.— Està formada per una terra dura, compacta, de color vermell amb restes de carbonets i ossos. Ocupa la part de l'habitació centrada entre els quadres C/ 2 i 3, amb un notable desprendiment vers el N-E.

L'estrat III s'interpreta com un nivell d'habitat l'inici del qual es correspon amb la construcció de les estructures arquitectòniques formades per la muralla i les habitacions que s'obren al seu redós.

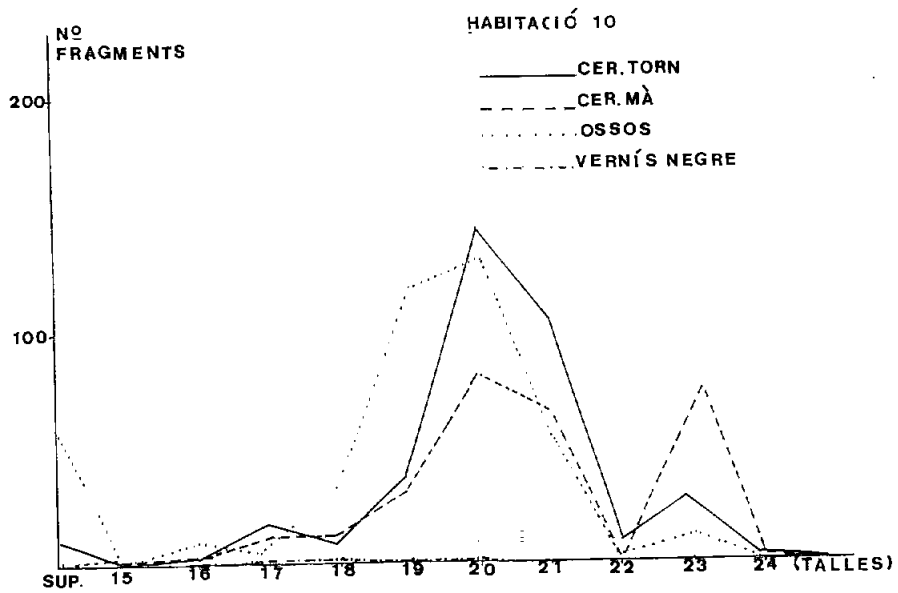
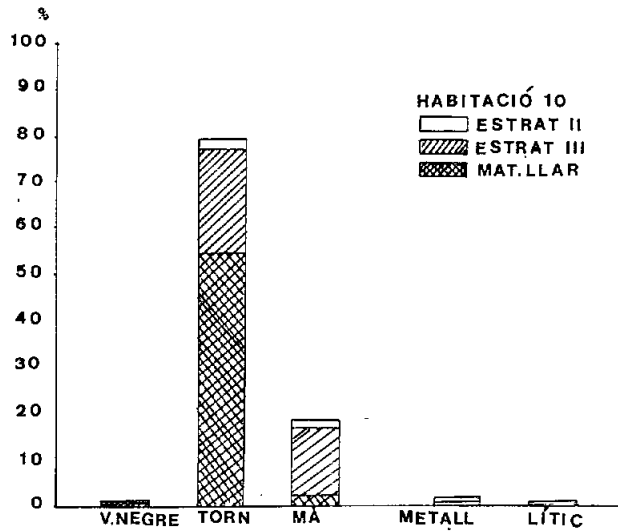
ESTRAT IV.— Estrat geològic format per la roca natural i el sauló que, tal com abans hem indicat, té una doble inclinació S-N.

El material arqueològic

Així com succeeix a l'àmbit nº 9, el material documentat en els diferents estrats és qualitativament idèntic, mentre que hi ha una diferència de tipus quantitatiu (fig. 7).

El conjunt del material arqueològic és format per ceràmica de vernís negre, sense que hagi aparegut cap forma identificable, ceràmica comuna ibèrica modelada a torn i a mà, elements de ferro i de bronze, escòria, així també algún útil lític.

A l'estrat III i a l'alçada del quadre A1 va aparèixer un divisor de dracma emporitana amb cap d'Aretusa a la dreta dins d'un cercle de punts descentrat a l'envers; Pegàs en marxa a la dreta amb llegenda esborrada, al revers [lám. III, 1-2].

També de l'estrat III provenen una fíbula de ferro fragmentada sense l'agulla, i dos petits tubs de ferro que semblen denes de collaret.

Entre les restes òssies presents com a deixalles culinàries destaquen per la seva quantitat les de bou, porc i gallina.

Interpretació de l'àmbit nº 10. Les dues llars de foc que funcionaren en aquest àmbit, ambdues corresponen a l'estrat III. La llar nº 2 s'identifica per una gran taca de terra que ha estat alterada per l'acció del foc, tot resultant un color vermell-marró que s'intensifica a la seva part central. La llar nº 1 està formada per 777 fragments de ceràmica a torn i 24 de ceràmica a mà, distribuïts en diferents nivells. És difícil precisar si el funcionament d'ambdues llars va ésser consecutiu o contemporani, si bé podem afirmar que les dues tenen la base en el sòl natural, fet que indicaria una certa contemporaneïtat. Ara com ara és impossible de saber si la diferència «tipològica» de les llars respon a una utilització diferencial.

La presència de les llars dins de l'estrat III i la seva associació amb, 2) ceràmica de cuina i de «taula», b) restes òssies presents com a deixalles culinàries, c) eines per treballar al camp i per a les feines domèstiques,... assenyalen que la cambra nº 10, en el moment corresponent a l'estrat III, fou utilitzada com a vivenda.

Respecte a l'intent de distingir zones d'activitats dins el marc de la mateixa habitació creiem que és millor esperar a l'estudi global del jaciment. Per altra banda, l'existència a l'interior de la cambra de dues zones no excavades a causa de la presència de dos arbres i el fet de no haver pogut documentar encara la superfície total de l'habitació, ara com ara dificulta una interpretació més minuciosa de la seva funcionalitat. La relativa menor quantitat de material en la part alta i vers la cambra nº 9, es pot interpretar en el mateix sentit que s'ha comentat en parlar de l'àmbit nº 9, a) en funció de la doble pendent del sòl natural, b) que es tracti d'àrees destinades a dormir-hi.

El material procedent de l'estrat II és molt inferior numèricament al del estrat III, però tipològicament idèntic, de la qual cosa es dedueix que pertany al mateix moment cultural.

A l'igual que succeeix a la cambra nº 9, l'estrat II correspon al moment final d'utilització de la fortalesa, durant el qual l'activitat a la cambra nº 10 fou mínima i de durada molt curta. Cal assenyalar que aquí també la presència de fosfats és inferior en relació amb l'estrat III.

V. ESTUDI DEL MATERIAL ARQUEOLÒGIC

La ceràmica de vernís negre

La ceràmica de vernís negre apareguda a les habitacions 9 i 10, amb un total de 45 fragments, representa l'1,92% del material ceràmic documentat. Forma un lot de material molt homogeni produït en els tallers de Rhode (Roses, Girona). Les dues formes identificables (Bol Lamboglia 27, i bol Lamboglia 24/25 B decorat amb falsos gallons, fig. 12, 1-2) pertanyen al taller de les «pàteres de palmetes radials» que va funcionar entre els finals del s. IV-inicis del III a.C., i el tercer quart del mateix segle, o sia, el període comprès entre la desaparició de les produccions

		LLAVI ARRODONIT			LLAVI PLA HORIZONTAL			LLAVI PLA INCLINAT		
		ENGRUIXUDIT			ENGRUIXUDIT			ENGRUIXUDIT		
		IGUAL	APRIMAT		IGUAL	APRIMAT		IGUAL	APRIMAT	
		1a	1b	1c	2a	2b	2c	3a	3b	3c
RECTES	I									
CONVEXES	II									
CONVEXES ALLARGADES	III									
CONVEXES PLANES MOLT ALLARGADES	IV									
CÒNCAVES	V									

Fig. 8: Taula de formes de la ceràmica a torn. Vores.

		FONS		PEUS		
		I	II	I	II	
PLA	1					1 ANULAR
CÒNCAV	2					2 OBLIC
CÒNCAV AMB ÒMFALDS	3					3 DE CALZE

Fig. 9: Taula de formes de ceràmica a torn. Bases.

pre-campanianes i l'aparició de les campanianes A en els mercats occidentals, que es situa vers els inicis del darrer quart del s. III a.C.⁹.

La ceràmica comuna ibèrica a torn

Amb un total de 1782 fragments, la ceràmica comuna ibèrica representa el 65,80% del material.

Les pastes en base a la combinació de colors taronges, grisos, foscos i clars de l'argila, s'han diferenciat tres grups, monocolor (61 05%), bicolor (34 51%), tricolor «pasta de sandvitx» (4 43%) i s'han diferenciat dos tipus de superfícies: les exemptes —sense cap tipus d'acabat— (8,58%) i aquelles amb engalba (1,37%). La resta de material a torn presenta la superfície alterada per l'acidesa de la terra. Això explica que no s'hagi conservat ni una sola resta de decoració pintada típica de les produccions ceràmiques ibèriques.

Les formes, Forma 1.— *Gerres*: (fig. 13; 14,1-4). Cos troncocònic de tendència globular i espatlles arrodonides; coll cilíndric de vora convexa, base de peu anular o de fons lleugerament còncav.

Es constata la presència de gerres de nanses que arranquen de la vora i s'assenten a l'espatlla, la secció de les nanses pot ésser de cinta acanalada o de bastó. Ara com ara, amb els fragments conservats és difícil de precisar si eren monoan-sades o biansades. A la base del coll poden portar una fina motllura.

Pel diàmetre de les obertures que s'han pogut identificar (màxim 124 mm., mínim 62 mm.) cal pensar en una doble funcionalitat d'aquestes: les més petites relacionades amb el tocador o potser fins i tot amb el ritual, les de mides més grans amb el servei domèstic.

Forma 2.— *Olles*; tenint en compte que no s'ha conservat ni un sol recipient complet i que per tant no podem establir ni una sola relació entre el diàmetre d'obertura, l'alçada del vas i el diàmetre del fons, definim la forma 2 per la relació que hi ha entre el diàmetre d'obertura i el desenvolupament del coll.

Amb seguretat podem parlar de dos exemplars de la Forma 2. Es tracta d'olles de vora convexa i llavi arrodonit igual o bé engruixudí. (fig. 8).

Per la seva factura —pasta, color i gruix— els abocadors es poden relacionar amb la forma 2.

Forma 3.— Recipient de boca estreta «tipus ampolla» (fig. 15, 1-2).

Forma que definim pel seu coll llarg, de parets predominantment rectes en relació amb un diàmetre d'obertura inferior a 80 mm. La relació entre aquest diàmetre i el gruix de les parets podria indicar que es tracta de recipients de mesures considerables.

Forma 4.— *Bols*: (Fig. 14, 5-9). Recipients de perfil còncav de llavi arrodonit que en alguns casos s'aprima a l'extrem. Es caracteritza per tenir les parets pri-

9. SANMARTÍ, E. (1978) *La ceràmica campaniense de Emporion y Rhode*, vol. II, Barcelona, pàg. 576.

		LLAVI ARRODONIT			LLAVI PLA HORIZONTAL			LLAVI PLA INCLINAT		
		IGUAL	ARRODONIT	APRIMAT	IGUAL	ARRODONIT	APRIMAT	IGUAL	ARRODONIT	APRIMAT
		1a	1b	1c	2a	2b	2c	3a	3b	3c
RECTES	I									
CONVEXES	II									
CONVEXES ALLARGADES	III									
CÒNCAVES	IV									
CONVEXES TIPUS «PLAT-TAPADORA»	V									

Fig. 10: Taula de formes de la ceràmica a mà. Vores.

		FONS		
		I		
PLANS	1			
PLANS MOLDEJATS	2			

Fig. 11: Taula de formes de ceràmica a mà. Bases.

mes que oscil·len entre 3 i 5 mm. de gruix. Els diàmetres de la boca oscil·len entre 178 i 90 mm.

Segons les bases diferenciem tres variants: —bols de peu oblic. Alguns exemplars imiten formes de vernís negre. (Fig. 12, 3-5), —bols de base plana o lleugerament còncava, i —bols de peu anular.

Forma 5.— *Copes*: (Fig. 15,3) La presència d'un peu de «calze» ens documenta l'existència de recipients tipus copa.

Forma 6.— *Fitxes*: (Fig. 15, 7-9) Fragments de parets de vasos tallats expressament en forma circular. Els diàmetres dels tres exemplars documentats oscil·len entre 23 i 52 mm.

La ceràmica modelada a mà

La ceràmica a mà amb un total de 841 fragments, representa el 31,05% del total del material.

Les pastes: Abundant desengreixant de quars repartit irregularment, d'una mida mitjana o gran. Presència poc significativa de mica i de pedra gris calcària triturada. Els fragments de pasta vermella presenten en general un desengreixant més irregular amb l'argila més porosa que coincideix amb superfícies d'acabats més grollers. D'altra banda les pastes fosques tenen un desengreixant més regular, coincidint amb argiles més compactes i acabats més acurats.

Dins del color de les argiles hem distingit quatre grups: —vermells (60,95%), —foscos (24,85%), —clars (5,11%) i —mixtos (9,15%).

Respecte als acabats de les superfícies s'han distingit quatre grups: —grollers (8,9%), —allisats (62,78%), —amb engalba (0,35%) i —espatulats (0,71%). Un 27,22% presenten un acabat desconegut.

Les formes: D'entrada no es pot definir la presència de formes obertes i tancades atès que no s'ha conservat ni una sola peça sencera, i per tant no podem trobar la relació alçada —obertura de la boca. Forma 1.— *Olla* (Fig. 16 i 17). Pels tipus de vores, perfils de les parets, i absència gairebé total de nanses, es pot afirmar que la forma predominant és la d'olla.

Olles de vora convexa i base plana, algunes vegades de perfil moldejat, quant a les parets sembla que hi ha una tendència al predomini de la forma ovoidal. La majoria de les olles anirien tapades, atès el nombre relativament alt documentat de fragments de tapadora. Cal destacar la presència d'un tipus d'olles de vora convexa i llavi pla inclinat, boca que sembla feta expressament per rebre la tapadora.

Respecte a les dimensions dels diàmetres de les boques reconstruïbles (de 160 a 290 mm.), i atès el reduït diàmetre dels fons conservats, que oscil·len entre 70 i 104 mm., tenint en compte que cap d'ells no es pot atribuir amb seguretat a cap forma concreta, creiem que es tracta d'olles d'alçada mitjana o baixa.

Forma 2.— *Vasos en forma de bota*: Grup de vasos de perfil recte que troba els

seus paral·lels més propers al jaciment de Puig Castellet a Lloret de Mar (Girona). Forma 1, variant b dels vasos en forma de bota¹⁰.

Forma 3.— *Bols*: Un únic fragment de vora còncava assenyala la presència de bols fets a mà, que contrasta amb l'alt nombre de bols moldejats a torn documentats en el jaciment.

Forma 4.— *Tapadores*: (Fig. 18, 1-3). La presència d'uns fragments de vores convexes, llavi arrodonit i perfil troncocònic ens documenta l'existència d'una forma que amb tota probabilitat tindria la funció de tapar o cobrir qualsevol recipient. Ara bé, cal acceptar la possibilitat que aquesta forma 4 servís també com a vas. La presència de tapadores ens ve ratificada pels tipus d'olles que presenten la vora preparada per rebre el tapador.

Les decoracions, s'han distingit 4 tipus de decoració: —decoració aplicada, amb cordó (Fig. 17, 1) i amb un mugró. —Decoració aplicada impresa, digital (Fig. 18, 12) i ungulada. —Decoració impresa, ungulada (Fig. 19, 9 i 11) i amb tampó (Fig. 17,3) i —decoració pentinada (fig. 18, 10).

Altres elements ceràmics

Fusaioles: (Fig. 18, 5-8) petits objectes fets d'argila i modelats a mà que juntament amb el fus s'utilitzaven per filar. La seva relació amb el vestit —masculí i femení— està igualment documentada.

Pel nostre estudi hem seguit la classificació de CASTRO, Z. que les defineix a partir d'una forma geomètrica primària (esfera, cilindre i con) o secundària (bicon). Els quatre exemplars trobats corresponen a la forma tipus D, subtipus 3a, tipus D, subtipus 1^a, tipus F, subtipus 3^a, tipus E, subtipus 2¹.

Fitxes: fragments de parts de vasos —modelats a mà— a torn indígena i també d'importació —rectes, tallats expressament en forma circular. (Fig. 18, 4).

Instruments lítics¹²

S'han documentat diversos fragments lítics amb evidències d'haver sofert una intervenció antròpica: les anàlisis d'aquest material han identificat una aixada Fig. 19, 9, un còdol amb possible mànec i funció de mà de morter, un possible aixell, una pedra d'esmolador (fig. 19, 8) i una peça amb marques de rotació circular (fig. 19, 10), que ens fa pensar que la seva funció fos la de suportar un eix de fusta com podria ésser el d'una porta.

Les monedes

L'excavació de les cambres núm. 9 i 10 ha proporcionat dues monedes de tipus emporità que s'afegeixen a una tercera trobada en una intervenció al jaciment l'any 1976.

10. PONS I BRUN, E., (1981) *El recinte Fortificat ibèric del Puig Castellet*, Girona, pàg. 132, làm. LVI.

11. CASTRO, Z., (1980), *Fusaiolas ibéricas, Atencedentes y empleo*, a Cypsela III, pp. 127-146.

12. Apartat relaborat per Enric Rodellas i Parés.

Imitació de dracma emporitana (làm. III; 3 i 4)

A- Cap d'Aretussa a la dreta amb doff situada dins d'un cercle de punts descentrat.

B- Pegàs en marxa a la dreta.

Llegenda: formada per diversos traços mancats de significat.

Mesures: gruix, 3 mm., diàmetre, 17-19 mm., posició de cunys.

Estat de conservació: molt bo.

Divisor de dracma emporitana (làm. III, 3 i 4)

A- Cap d'Aretussa a la dreta dins d'un cercle de punts descentrat.

B- Pegàs en marxa a la dreta.

Llegenda, frusta?

Mesures: gruix 1 mm., diàmetre 10-11, 5 mm. posició de cunys.

Estat de conservació: molt desgastada.

La pèrdua d'influència púnica en l'esfera econòmica del Mediterrà, a conseqüència del final de la I^a Guerra Púnica en el 241 a.C., suposa en la moneda emporitana la desaparició dels models púnics com el cavall parat i la seva substitució pel Pegàs en el revers, mentre que en l'anvers apareix Aretussa acompanyada per dofins¹³.

Els dos exemplars trobats en el Casol de Puigcastellet segueixen aquest model que Villaronga data després del 241 a.C. La seva encunyació sembla que dura fins l'aparició de la moneda ibèrica que segueix el patró romà, a inicis del s. II a.C., estimulada per la necessitat financera dels romans de pagar els seus soldats que cobriarien amb diners de la metropoli, però també amb moneda local.

Les imitacions ibèriques de les dracmes emporitanes estarien igualment en funció de les necessitats dels indígenes davant les constants pressions bèl·liques enfront o al costat de cartaginesos o romans, encunyant així la moneda que coneixien, la dracma emporitana¹⁴.

VI. CONCLUSIONS

La comparació de les dades procedents de les habitacions 9 i 10 indiquen que es tracta de dos àmbits d'ocupació humana amb la mateixa funció de vivenda. La xifra de materials procedents de l'habitació 10 és inferior a la de l'habitació 9, però suficientment representativa per arribar a les mateixes conclusions. Cal pensar que aquesta diferència quantitativa radica en què la superfície total de la cambra n° 10 corresponent a l'estrat III està per determinar, mentre que els quadres F1 i E1 no es van acabar d'excavar.

El grup humà que ocupava la fortalesa del Casol de Puigcastellet tenia una economia autosuficient basada en la granja agrícola en el marc de la qual la ramade-

13. VILLARONGA, L., (1979), *Numismatica Antigua de Hispania*, Barcelona, pàg. 99.

14. VILLARONGA, L., (1979), *Numismatica Antigua de Hispania*, Barcelona, pàg. 113.

ria era també important, mentre que la cacera seria una activitat complementària igualment present. L'estudi del territori en l'àrea d'un quilòmetre a la rodona ratifica també la possibilitat d'aquesta autosuficiència amb els recursos potencials del seu entorn immediat.

El transport de productes entre el pla i el jaciment, i també amb la seva àrea d'influència, estava assegurat per la possessió d'animals de tir i de càrrega, a la vegada que el cavall facilitava una més ràpida i àgil mobilitat, així com el comerç en una àrea més gran.

La utilització d'aquests animals no es reduiria a l'alimentació, al treball al camp i al transport, sinó que les seves pells s'aprofitarien per a l'emmagatzematge i pel vestit. La relativa reduïda capacitat dels vasos ceràmics els assenyala com a útils per a la cuina i la taula, mentre que per a emmagatzemar especialment líquids es devien utilitzar pells d'animals o bótes de fusta. Aquesta característica associada a l'escàs nombre de vasos de cuina pot indicar que el grup humà que ocupava cada vivenda no era massa nombrós i que els aliments, especialment la carn, es coïen en contacte directe amb el foc, a l'ast, al caliu o a la brasa, possibilitat que respecte a la carn ve confirmada per l'estudi de la fauna, el qual demostra una major preferència per aquestes tècniques de cocció.

La utilització de la llana per a teixir ens ve indicada per la cria d'ovella i la presència de fusaioles. Així mateix, l'ús de gruixuts abrigalls durant les èpoques de fred està documentat per la troballa d'una agulla de fíbula de mesures excepcionals.

La major part d'elements que testimonien l'existència d'intercanvis comercials amb àrees forànies a l'ausetana, assenyalen que aquests es feien fonamentalment amb la costa nord de l'actual Catalunya: vasos de vernís negre fabricats a Roses, divisors de dracmes emporitanes, al costat d'elements tan diversos com el «*cardium aedule*» i ostres, coral manufacturat per a la joieria, o les mateixes arracades de mitja lluna embotida de tanta acceptació a tota l'àrea ibèrica peninsular.

Els contactes comercials-culturals amb l'àrea grega del NE de la Península Ibèrica es remunten segurament al segle IV a.C., atesa la presència de ceràmica grega de figures roges en el turó del Montgròs (El Brull) i a l'Esquerda (Roda de Ter). Les comunicacions amb el litoral emporità es poden fer per dues vies: la ruta que seguia el riu Ter i la que, des de més al nord, seguia els altiplans.

La desenvolupada organització política del poble ausetà en el decurs del segle III a.C., estimulada pels contactes amb el NE de la Costa catalana, va donar lloc que els ausetans fossin dels primers pobles ibers en encunyar moneda pròpia segons el patró romà.

La troballa a l'habitació 10 d'una dracma de clara imitació emporitana, en la qual la llegenda és una còpia mancada de comprensió de l'original, obre la hipòtesi que les encunyacions del segle II a.C. haguessin estat precedides per l'amonedació de dracmes que seguien el tipus emporità de la segona meitat del segle III a.C. Aquest exemplar, així com el divisor aparegut a l'habitació 9 pertanyen al tipus encunyat després de l'any 241 a.C. Aquesta data ens serveix de terme «post quem» pel moment de la construcció de la fortalesa, ja que ambdues peces pertanyen a l'estrat III o nivell d'ocupació inicial. Cal recordar que un tercer exemplar es va trobar a la cambra n. 4.

Les peces de vernís negre documentades al jaciment, i més concretament els dos vasos fabricats als tallers de les «Palmetes radials» de Roses, procedents també de l'estrat III de l'habitació 9, tenen una cronologia que va de finals del segle IV a.C. —inicis del III—, al tercer quart del segle III a.C. La seva presència ratifica i precisa el moment de l'edificació de la fortalesa i l'ocupació inicial dins del tercer quart del segle III a.C.

L'absència total de vernís negre, tipus campaniana A i l'absència de moneda ibèrica del segle II a.C., proporcionen els termes «ante quem» pel moment de l'assentament, que situem a les darreries del segle III —inicis del segle II a.C. El Casol de PuigCastellet va funcionar durant un període de temps molt curt al llarg del qual els seus ocupants hi visqueren una etapa molt concreta de vida i de cultura que situem entorn als 50-60 anys, en el marc del món ibèric pre-romà i en l'horitzó inicial de la penetració militar romana.

La manca d'evolució tipològica que els elements de cultura material presenten en el si del jaciment, especialment la ceràmica, troben explicació en el curt espai de temps durant el qual la fortalesa fou ocupada. Aquest període tan reduït ve ratificat per l'estudi de la fauna que assenyalava l'existència d'animals domèstics al llarg d'un espai de vida corresponent al de quatre generacions, o sigui, no superior als vint.

Aquest fet que caracteritza de manera tan notable el Casol de Puigcastellet, creiem que no s'ha de considerar només a partir de qüestions internes de l'assentament, sinó que ens qüestiona la seva funcionalitat dins de l'àmbit de l'Ausetània durant la segona meitat del segle III a.C.

A l'horitzó anterior a l'arribada dels romans a Empúries, el poble ausetà sembla que es trobava en una fase de definició política important i en la mateixa línia de la del poble ilergeta. Dins d'aquesta situació la presència de forteses vers el sud-est, o sigui vers la línia Guillerries-Montseny-Congost (L'Esquerda, El Turó del Montgròs, El Casol, Tavertet...) indicaria el límit del territori per aquest sector. La construcció del Casol de Puigcastellet en el tercer quart del segle III a.C., que té en la fortalesa ausetana del Turó del Montgròs els seus paral·lels més propers per les seves particulars defenses, representaria un reforçament dels límits del territori i d'una de les vies de comunicació, en una etapa de fortes inestabilitats.

El fet que els ausetans encunyessin a inicis del segle II a.C. denaris sota patró romà amb la llegenda *Ausescen* —interpretada com a «dels ausetans»— implica per a aquest poble una estructuració política, social i jurídica complexa amb entitat pròpia. Una organització en «civitas» que es pot remuntar a mitjans del segle III a.C., atesa la presència d'imitacions indígenes de dracmes emporitanes i la força i forta resposta que els ausetans demostraren en els anys centrals d'aquest segle.

L'encunyació de dracmes i de denaris locals al marge de la seva possible funció econòmica serien l'expressió d'un sentiment de força i de coherència, i la necessitat de manifestar-la. Sentiment expressat de foram física amb les marques de territori.

L'abandonament de la fortalesa a inicis del segle II a.C., estaria en funció de la romanització. El canvi econòmic que aquesta manera de viure comportà, així com el canvi en l'orientació en les vies de comunicació documentat pel posterior traçat de les vies romanes, fa que el Casol —com molts d'altres jaciments situats a més de 600 m. d'altitud— perdi tot el seu sentit i s'abandoni, mentre que es pot veure turons més propers a la plana que responen al nou desenvolupament cerealista romà.

Després de l'any 182 a.C., les fonts mai més no fan referència a les constants revoltes i a la forta resistència que els ausetans oferiren a l'invasor romà al decurs dels tres primers decennis de la conquesta. En aquest cas, la documentació aportada per l'arqueologia confirma el silenci dels documents escrits.

M^a. Dolors MOLAS
Via Ausetania, 2
08560 MANLLEU

Montserrat ROCAFIGUERA I ESPONA
Plaça Major, 24
08500 VIC

Imma MESTRES I SANTACREU
C/. Morgades, 31
08500 VIC

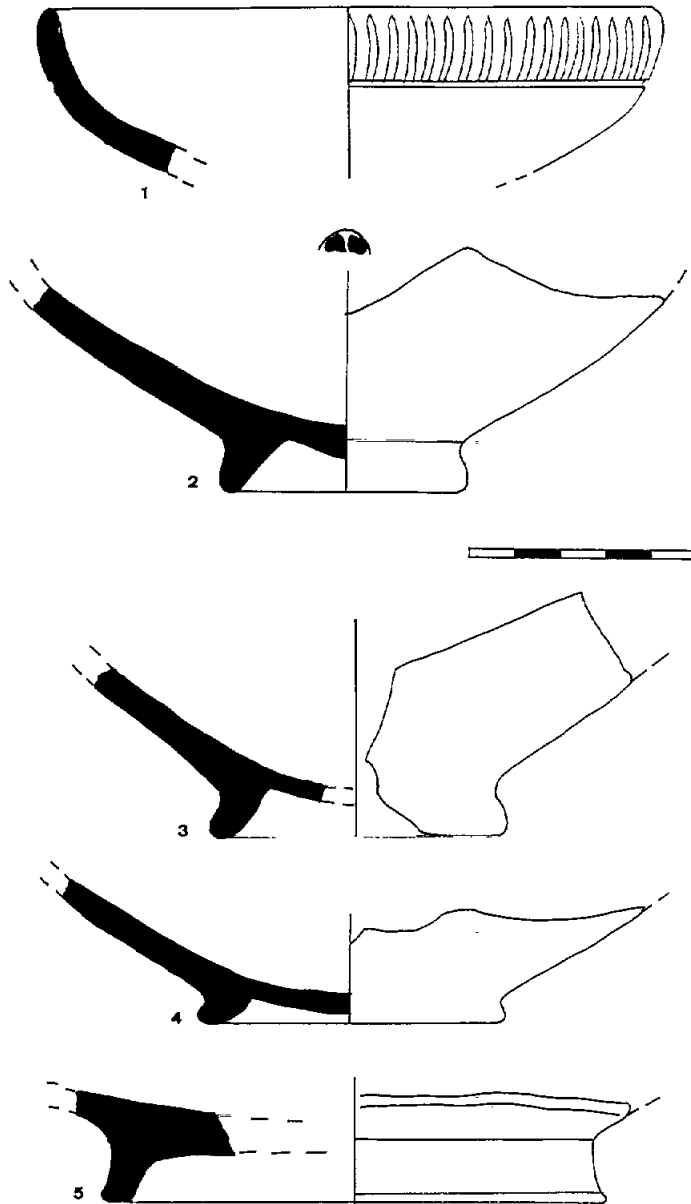

Fig. 12: 1-2.- Ceràmica de vernís negre.
 3-5.- Imitacions en ceràmica comuna.

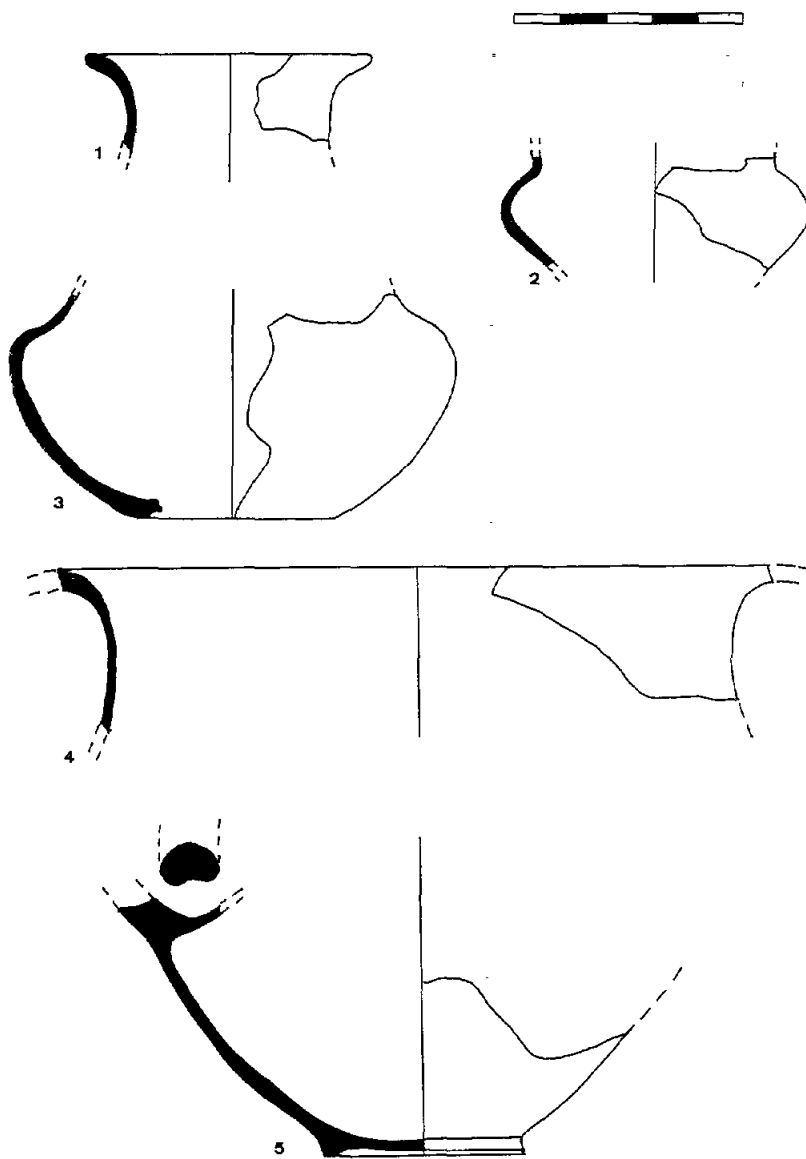

Fig. 13: Gerres de ceràmica comuna.

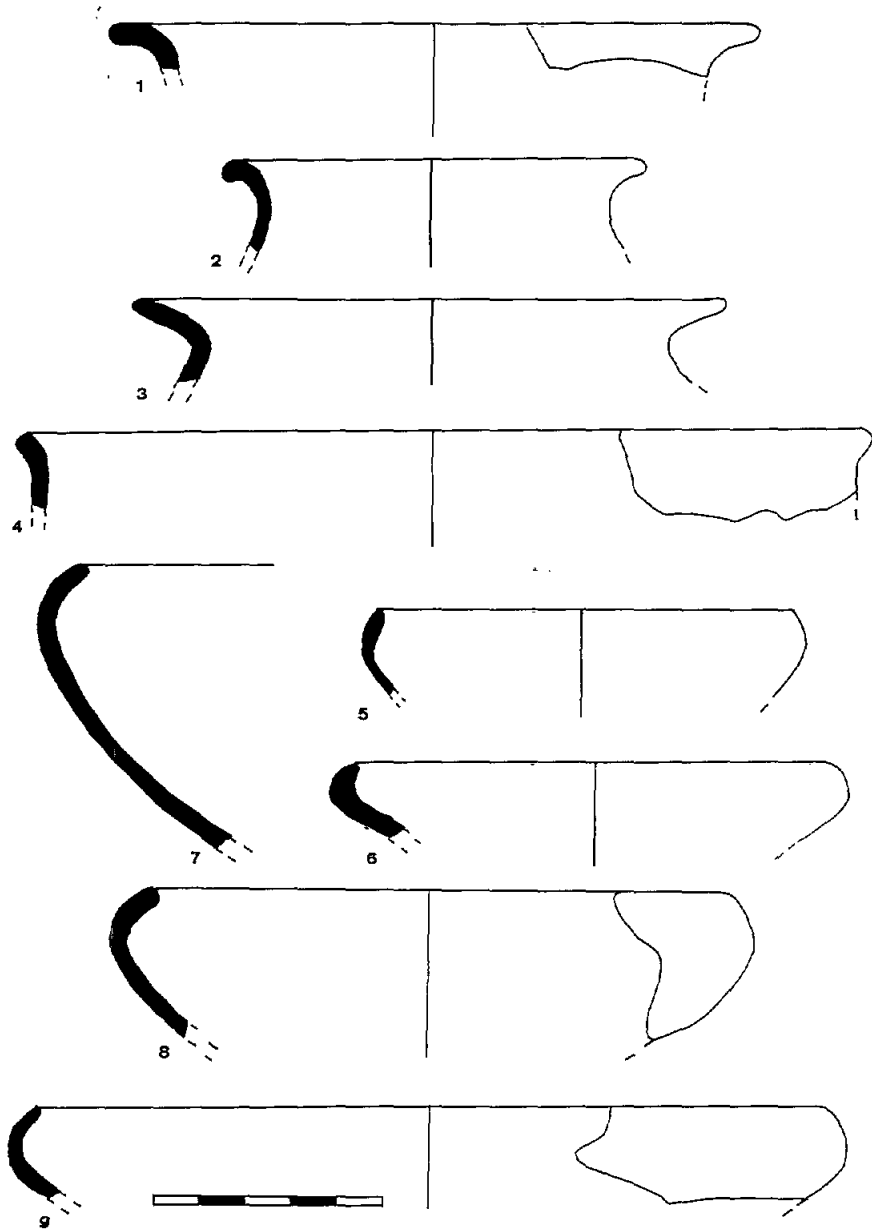

Fig. 14: Ceràmica comuna: 1-4.- Gerres: 5-9.- Bols.

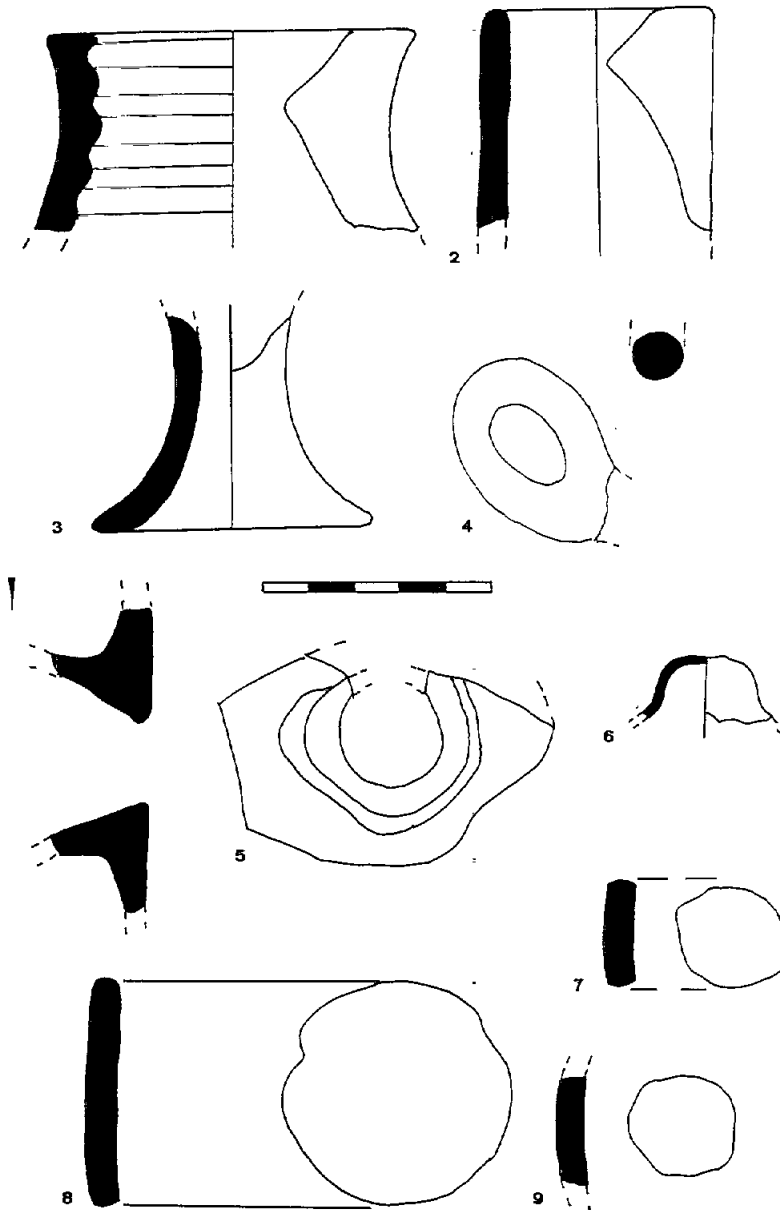

Fig. 15: 1-2.- Vasos tipus «ampolla». 3.- Peu de copa. 4-5.- Abocador. 6.- Fons umbilical. 7-9.- «Fitxes».

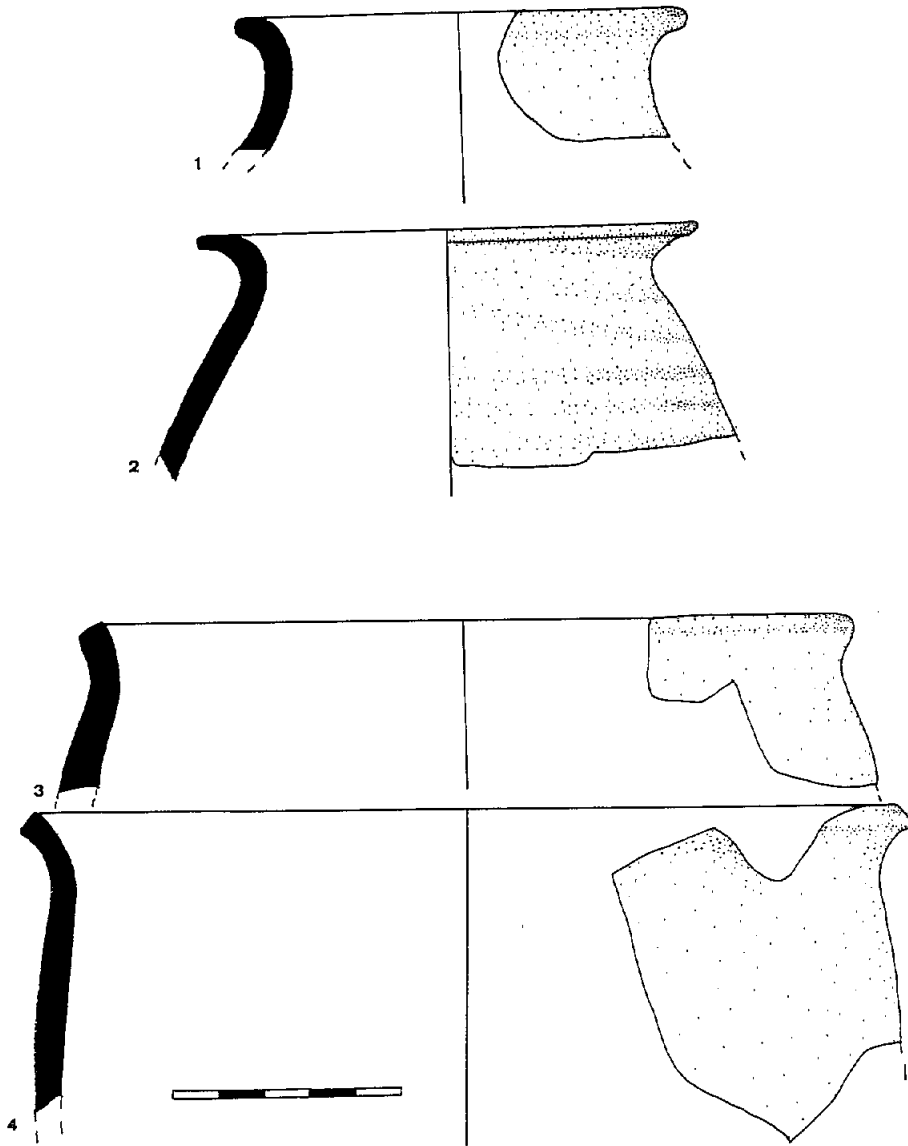

Fig. 16: Olles de ceràmica a mà.

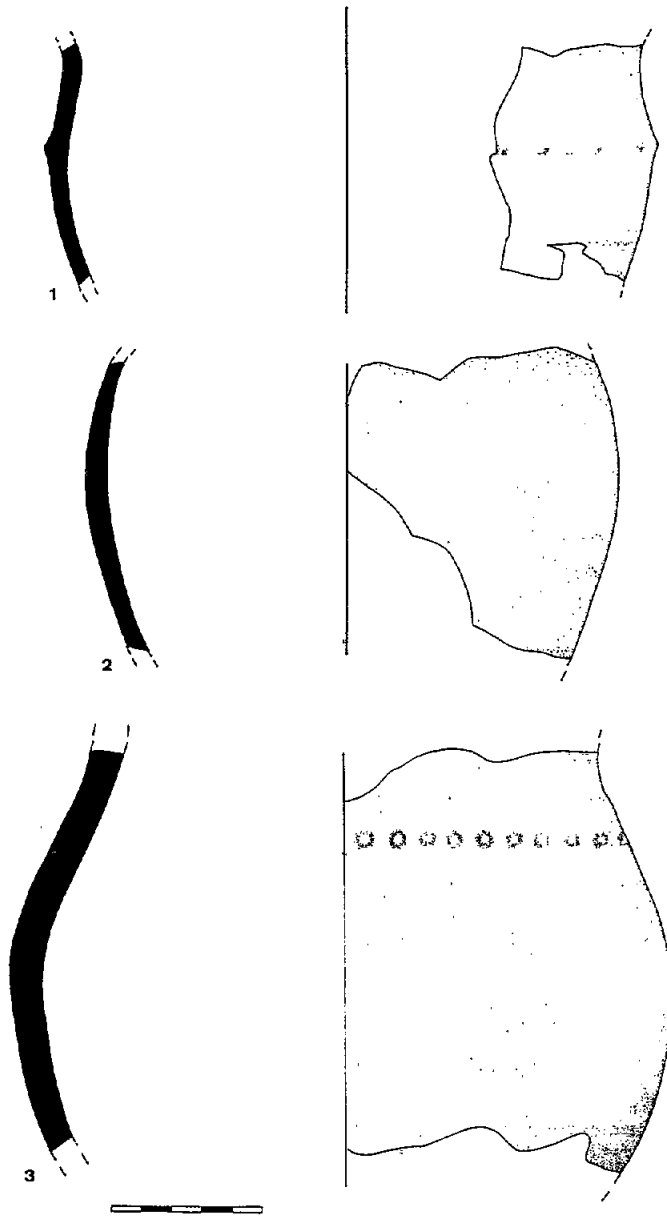

Fig. 17: Olles de ceràmica a mà.

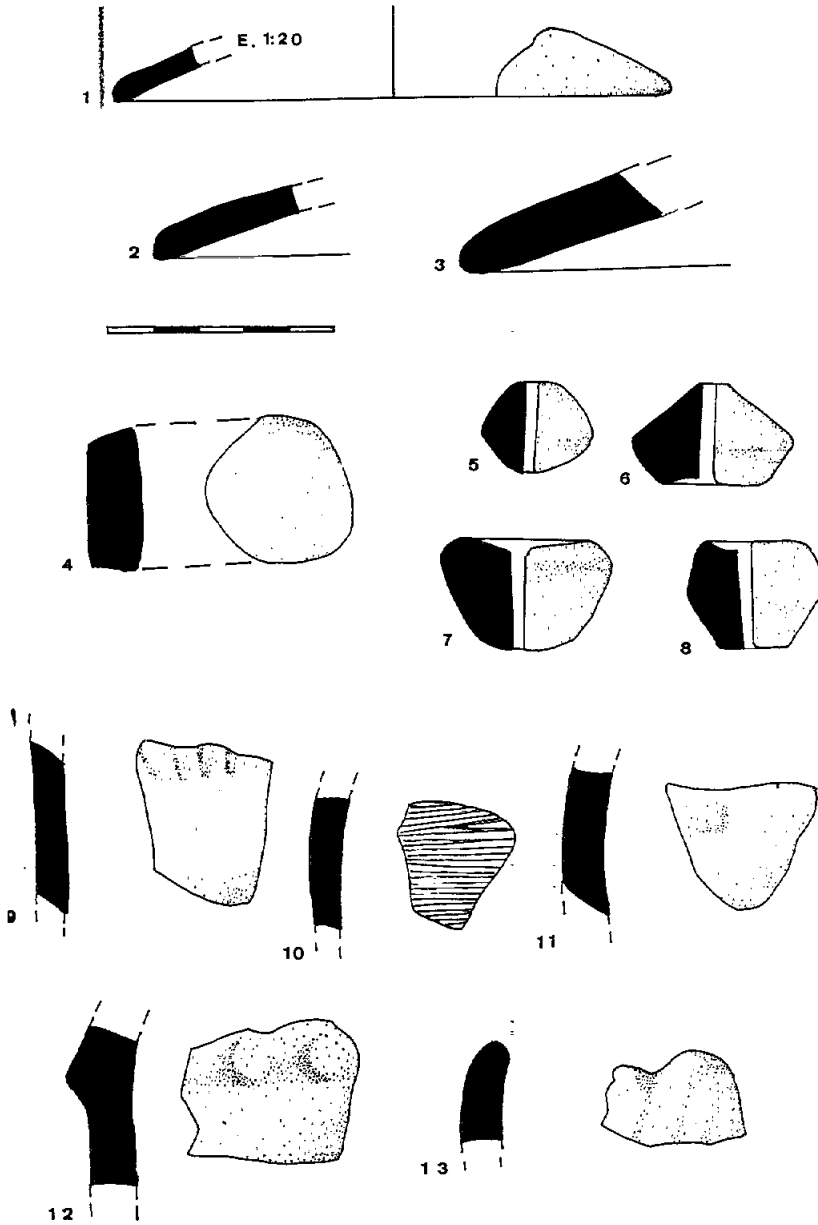

Fig. 18: Ceràmica a mà: 1-3.- tapadores. 4.- «Fitxa». 5-8.- Fusaioles. 9-13.- Decoracions.

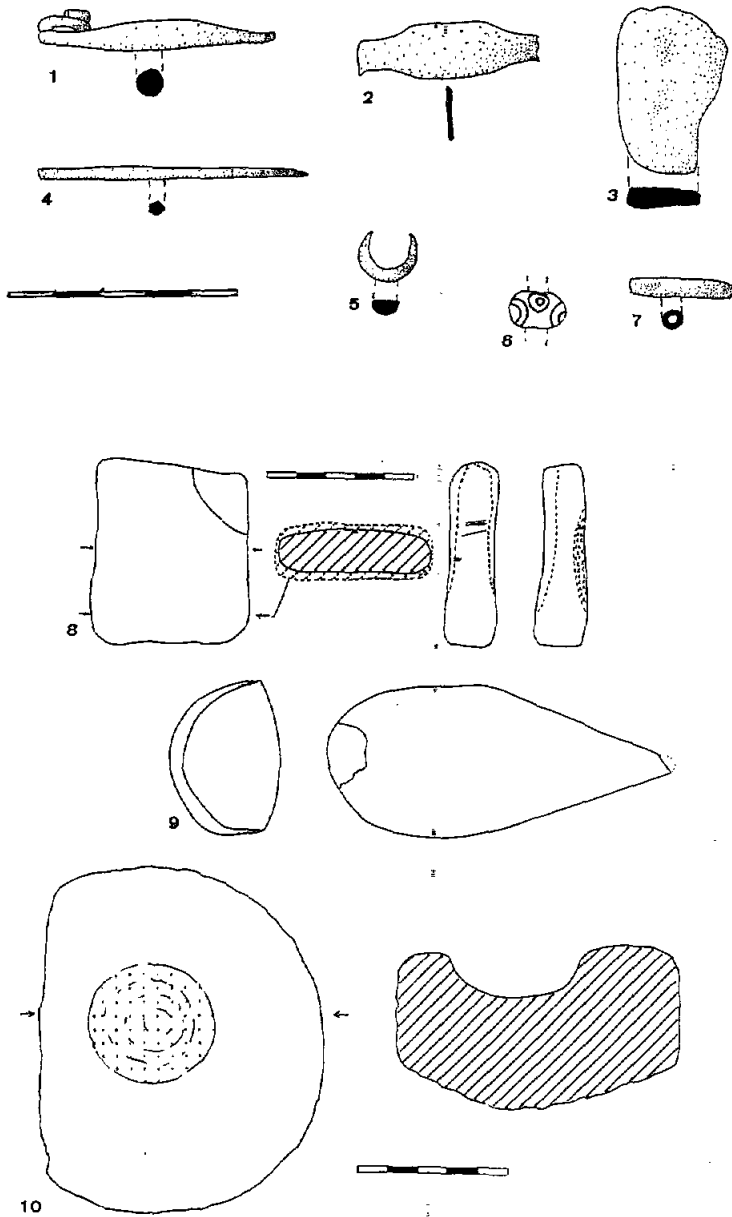
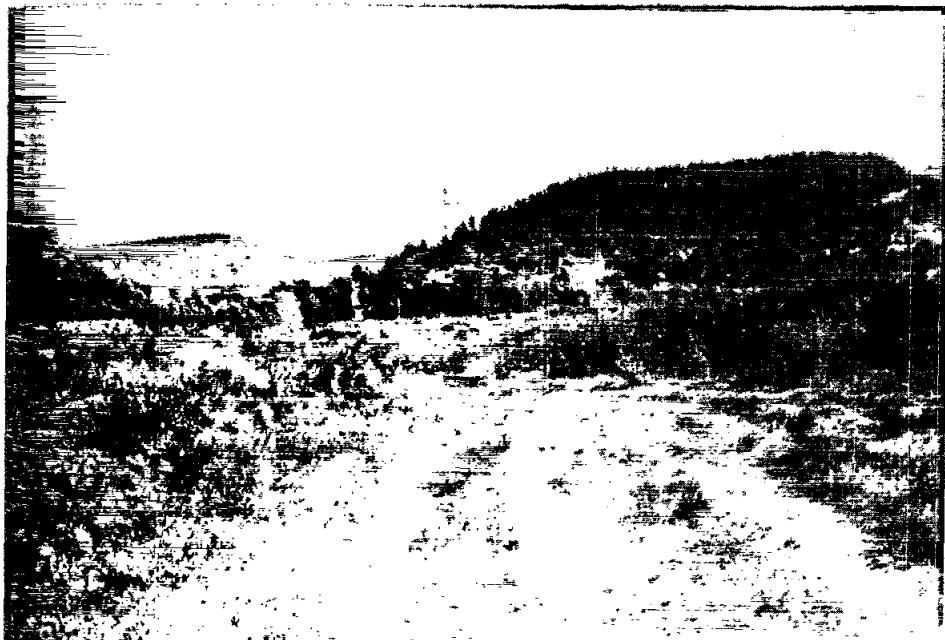

Fig. 19: 1 i 4 Arc i agulla de fíbula. 2.- Placa de bronze. 3.- Placa de ferro. 5.- Arrecada de làmina de bronze. 6 i 7.- Denes de collaret. 8-10 Instruments lítics.

LÀMINA I

1. El turó del Casol de Puigcastellet i Puig Estampar vistos des del pla.

2. Vista parcial de la fortificació.

LÀMINA II

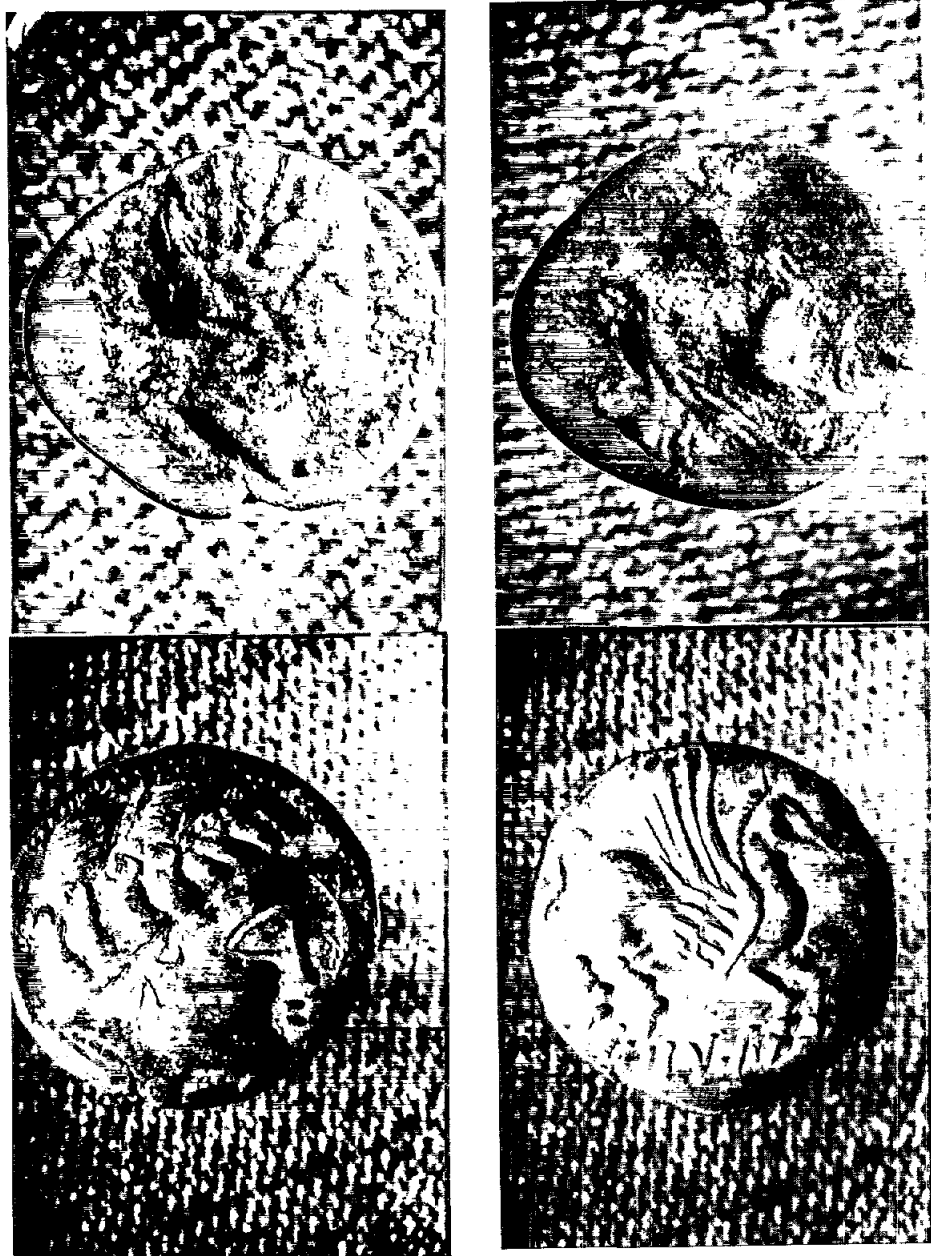
1. Habitació 10. Llar de ceràmica.

2. Habitació 9. Vista general acabada l'excavació.

1. Divisor de dracma emporitana amb cap d'Aretusa i Pegàs.

LÀMINA III

3. Imitació de dracma emporitana amb cap d'Aretusa i Pegàs.